TÜLKÜ VƏ XORUZ

Bir it ilə bir xoruz köçdən qalmışdı. Bunlar bir-biri ilə dost olub çöldə yaşayırdılar. Gecələr xoruz ağac başında, it də ağacın altında yatırdı.

Bir gün səhər dan yeri ağaranda xoruz ağac başında ucadan banladı. Yaxında ov axtaran bir ac tülkü xoruzun səsini eşidib gəldi. Ağac altında çömbəlib gözlərini xoruza dikib oturdu. Sonra mehriban səslə dedi:

– Xoruz qardaş, nə gözəl səsin var. Sənin səsin bu çöldə ötən bülbüllərin səsindən də ürəyə yatımlıdır. En aşağı, dost olaq. Mən bir dəf tapıb çalım, sən də oxu, ikilikdə bu yaşıl çəməndə gözəl gün keçirək.

– Yox, tülkü baba, – deyə xoruz ona cavab verdi, – Mənim vaxtım yoxdur. Kef məclisini qoyaq sonraya. Bu gün başım çox qarışıqdır.

– İşinin adı nədir?

Xoruz cavab verdi:

– Tülkü baba, bu çöl mənə babamdan qalıb. Burada mən bir kənd salmaq istəyirəm.

– Elə isə en aşağı, bu yerdən mənə də bir parça ver, özümə bir ev tikim. Gecə-gündüz sənə dua edərəm.

Xoruz vüqarını pozmadan cavab verdi:

– Bu işə mənim mühəndisim baxır, get, dərdini ona söylə, o sənə bir parça yer ayırıb verər.

Tülkü elə sandı ki, xoruzun mühəndisi bir toyuq olacaq. Ona görə də tez soruşdu:

– Sizin o mühəndis haradadır?

– Odur, ağac altında yatır.

Tülkü ağac altını gəzərkən Alabaş it onu gördü. Tez qalxıb tülkünün üstünə cumdu. Tülkü qaçdı, it qaçdı, qarşıya bir uçurum çıxdı. Tülkü uçurumu görüb tez geriyə döndü. Yenə həmin ağaca tərəf qaçmağa başladı. Ağacın yanından keçərkən xoruz ucadan soruşdu:

– Tülkü baba, ölçdüyün bu qədər yer sənə bəs deyilmi? Dayan!

Tülkü cavab verdi:

– Danışmağa vaxtım yoxdur, ancaq bu boz mühəndis sənə yaxşı kənd abad edər.

DƏVƏ VƏ SİÇAN

Bir dəvə qatarından ayrılıb çöldə tək qalmışdı, iştaha ilə qanqal yeyirdi. Bu aralıq bir siçan yuvasından çıxmaq istərkən dəvəni gördü. Əvvəlcə qorxub çəkildi. Sonra bir müddət durub o zorba heyvana heyrətlə tamaşa etdi. Bir az ürəklənib yaxın gəldi, dəvənin boynuna bağlanmış kəndirlə oynamağa başladı. Sonra kəndiri tutub çəkdi. Dəvə yerindən hərəkət etdi. Dəvə hərəkət etdikcə siçan ipi dartıb çəkdi. Siçan getdikcə dəvə də itaət edib onun ardınca gedirdi. Siçan özözünə lovğalandı: "Sən bu siçan bəydə hünərə və igidliyə bax, bu zorbalıqda heyvanı çəkib aparıram". Dəvə eşidib dinməli.

Onlar gəlib bir çaya çatdılar. Siçan dayandı, bir çaya baxdı, bir də dəvəyə. Dəvə dedi:

– Siçan bəy, yolçu yolda gərək, çayı keç gedək.

Siçan cavab verdi:

– Axı, bu çay dərindir, onu keçmək mənim hünərim deyil!

Dəvə siçanı öz quyruğuna mindirib çayı keçirdi. Sonra onu yerə düşürüb istehza ilə dedi:

– Ağa siçan, sən ki, mənim topuğumdan olan bir çayı keçə bilmirsən, mənə ağalıq etmək istəyirsən? Get, öz tayını tap!

ARI VƏ EŞŞƏK

Dağ ətəyində bir eşşək otlayırdı. Yamacın lətif otlarından, dadlı çiçəklərindən qoparıb yeyirdi. Doyduqdan sonra həmin al-əlvan çiçək və otların üstündə uzanıb ağnamağa başladı.

Yaxında bir arı çiçəklərdən bal tuturdu. Bunu görüb çığırdı?

– Ey, nankor heyvan, otları, çiçəkləri nə üçün əzirsən, axı, onlar sənə can verir, qan verir, qarnını doyurur. Sabah onlar sənə lazım olmayacaqmı? Bir də biz arılar o ətirli çiçəklərdən bal və mum çəkirik. Doğru sözdür: "Eşşək qanmaz olur. Qanmaz isə özünə də ziyan verir, özgəsinə də".

ARI VƏ KƏPƏNƏK

Bir arı allı-əlvanlı bir çəmənlikdə çiçəyə qonub şirə sorurdu. Həmin çiçəyin o biri budağına da bir kəpənək qonmuşdu. Xortumu ilə çiçəyin şirəsini əmirdi. Arı tez-tez kəpənəyin yanından uçub o biri budağa qonurdu. Bundan rahatsız olan kəpənək dedi:

– Ey, o kobud ayaqların, o qalın qanadlarınla mənim yanımdan keçmə! Qızıl, gümüş xallı qanadlarımın bəzəyini pozarsan!

Arı ona cavab vermədi, çiçəkdən-çiçəyə qonmaqda davam etdi. Bu dəfə arı kəpənəyin yanından uçub keçərkən kəpənək yenə acıqlandı:

– Ey, sən bu zəhlə tökən vızıltını kəs, başım, beynim getdi. Görmürsən şirə əmirəm?

Arı vızıldayaraq cavab verdi:

– Ey xeyirsiz böcək! Xallı qanadlarınla çox da öyünmə. Mən çiçəklərdən şirə çəkib bal tuturam, onu bütün el yeyir, səndən kim bir fayda görmüş?

TÜLKÜ VƏ DOVŞAN

Tülkü tələsik qaçırdı. Bir dovşan onu görüb soruşdu:

– Tülkü qardaş, nə var? Nə olub?

Tülkü cavab verdi:

– Padşahdan əmr var, dəvələri tutub işləməyə aparırlar.

– Axı bundan sənə nə? Sən ki, dəvə deyilsən!

– Eh, vaxtımı alma, mən də bilirəm ki, dəvə deyiləm. Ancaq mən tülkülüyümü isbat edincə, dərimi boğazımdan çıxararlar.

HACILEYLƏK VƏ SƏRÇƏ

Bir Hacıleylək çinar ağacının ən yuxarı budağında yuva tikmişdi. Bir sərçə də həmin yuvanın altında məskən salmışdı. Bir gün hacıleylək sərçəyə dedi:

– Qonşu, sən mənim yuvamın kölgəsində yaşayırsan, mən olmasam günəş səni və balalarını yandırıb kül edər. Sərçə cavab verdi:

– Doğru deyirsən qonşu, sənin iri yuvan, iri qanadların bizə çox kömək edir, günəşin hərarətindən saxlayır. Buna görə sənə çox təşəkkür edirəm. Ancaq unutma ki, mən də olmasam, qarışqalar ağaca dırmaşıb səni və balalarını tələf edər. Mən bu kiçik dimdiyimlə onları bir-bir dənləyib yuxarı çıxmağa qoymayıram.

TÜLKÜ VƏ DƏVƏ

Bir tülkü gedənlər hinə girib kəndin toyuq-xoruzunu yeyirdi. Kənd əhli bu tülkünün əlindən təngə gəlmişdi. Nə qədər çalışırdılar, onu tuta bilmirdilər.

Bir gün həmin kəndin dəvələrindən biri otlaya-otlaya kənddən uzaqlaşır. Doyduqdan sonra dincəlmək üçün bir baş tülkünün yuvasının ağzında uzanır. Özü bilmədən elə uzanır ki, quyruğu yuvanın ağzına düşür. Tülkü dəvəni görüb çox şad olur, öz-özünə düşünür: "Bu ovu mənə baxtım gətirib, quyruğundan tutub bu dəvəni yuvama çəkərəm, sonra da düz bir ay ləzzət ilə yeyərəm".

Bu fikir ilə tülkü dəvənin quyruğunu öz quyruğuna möhkəm bağladı. Sonra bütün qüvvəti ilə dəvəni yuvaya çəkməyə başladı. Dəvə quyruğunda bir şeyin tərpəndiyini görüb ayağa qalxdı. Tülkü onun quyruğundan sallana qaldı, qorxusundan dəvəni dişləməyə, cırmaqlamağa başladı. Dəvə bayaq götürüldü, qaça-qaça birbaş kəndə gəldi. Kənd əhli və itlər tülkünü dəvənin quyruğunda görüb onu tutdular.

DƏVƏ, TÜLKÜ VƏ QURD

Bir kəndli dəvəni o qədər işlətmişdi ki, bir dəri, bir sümük qalmışdı. Dəvənin işləməyə artıq taqəti yox idi. Ona görə də kəndli dəvəni səhrada buraxıb getdi. Dəvədə nə tərpənməyə, nə də yeməyə hal var idi. Dəvəni bu vəziyyətdə görən tülkü ona yaxınlaşdı:

– Dəvə baba, bu səhrada tək başına nə edirsən? Nə üçün bu qədər zəifləmisən?

Dəvə başına gələn əhvalatı tülküyə anlatdı:

– Bax, insan oğlunun vəfası budur.

Tülkü ona ürək-dirək verdi:

– Qəm yemə, dəvə baba, mən hər gün gedib sənə təzə biçilmiş ot və taxıl gətirərəm, yeyib kökələrsən. De görüm, sonra əvəzində mənə nə verərsən?

Dəvə dedi:

– Kökəlsəm, sənə ətimdən bir batman verərəm.

Tülkü razı oldu. Hər gün gedib təzə ot və taxıl dərib dəvənin qabağına tökürdü, dəvə də ləzzət ilə yeyirdi. Bir-iki aydan sonra dəvə kökəlib cana gəldi. Daha tülküyə ehtiyacı olmadı. Tülkü dedi:

– Dəvə qardaş, vədə verdiyin bir batman ətimi ver.

Dəvə cavab verdi:

– Tülkü lələ, mən sözümdən qaçmıram. Ancaq neylərim? Budumdan versəm, topal olaram, qolumdan versəm, şil olaram, hər hansı yerimdən versəm, məni şikəst edər.

Tülkü narazı halda yoluna davam etdi. Qarşısına bir qurd çıxdı, qurd ondan soruşdu:

– Niyə qəmlisən, tülkü lələ?

Tülkü əhvalatı başdan-ayağa qurda danışdı və ondan kömək istədi. Qurd dedi:

– Məni apar onun yanına. Mən dəvədən sənin ətini alıb verərəm.

Tülkü qurdu götürüb bir baş dəvənin yanına gətirdi. Qurd acıqlı-acıqlı soruşdu:

– Ey, dəvə baba, tülkü lələnin bir batman ətini niyə vermirsən?

Dəvə cavab verdi:

– Ay qurd qardaş, mən tülkünün ətini danmıram, verəcəyəm, ancaq neyləyim? Belimdən versəm, yağır olaram, qolumdan versəm

şil olaram, budumdan versəm topal olaram. Daha neyləyim, özümü əlil edə bilmərəm ki...

Qurd bağırdı:

– Mən bilmirəm, bu saat tülkünün ətini ver!

Qurd ilə tülkü hərəsi bir yandan dəvənin üstünə hücum etdilər. Dəvə işi belə görüb dedi:

– Qurd qardaş savaş nə gərək, ətin yerini tapmışam, yaxın gəl, bax, mənim bu dilim bir batman gələr. Onu verim, tülkü lələ ilə məni barışdır.

Qurd quyruğunu bulayıb tez irəli gəldi. Dəvə ağzını açıb qurda dilini göstərdi. Qurd dəvənin dilini qoparıb yemək üçün başını dəvənin ağzına soxdu. Dəvə tez qurdun başını dişləri arasında elə bərk sıxdı ki, qurd ağrının gücündən atılıb-düşməyə başladı. Tülkü qurdun bu halını görüb ona dedi:

– Bu sıxmaq ki, dəvədə var, bu atılıb-düşmək ki səndə, deyəsən mənim bir batman ətim arada gedəcək.

Pyeslər

GÖZƏL BAHAR

Üç pərdəli mənzum pyes

ŞƏXSLƏR

Q ı ş
B o r a n
K ü l ə k
B u l u d
G ö z ə l b a h a r
G ü n ə ş
S u
T o r p a q
Q a r a n q u ş
B ü l b ü l
U ş a q l a r: Dursun, Aslan, Pəri, Nazlı.

Kəpənək, Arı, Qızılgül, Bənövşə, Qərənfil, Sünbül, Durna, Qırqovul, Turac, Kəklik, Qurd, Çaqqal, Tərlan, Çiçəklər.

BİRİNCİ SƏHNƏ

Qış fəslidir. Çöllər, dağlar, təpələr qarla örtülmüşdür. Qar yağır, külək vıyıldayır. Qış, qoca bir kişi qiyafəsində. Ağ saqqalından, bığlarından sallanan buzları əli ilə oynadaraq, məğrur baxışlarla ətrafa baxır. Külək və Boranın törətdiyi bidadlığa sevinir. Qanadlarını bir-birinə vuraraq, qəhqəhə çəkib gülür, gurlayan bir səslə oxuyur:

Q ı ş

Qışam, mənim böyük adım, sanım var;
Qardan, buzdan iliyim var, qanım var.
Ayaz, Boran, külək mənim əsgərim,
Dünyada tək bunlardır sevdiklərim.
Qanadımı çarpdıqca mən hər zaman,